

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν**Ἐκπαιδευτικά προγράμματα καὶ ἐμπειρίες ζωῆς.**

Ἐνα σπουδαῖο ζήτημα ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ σημερινοὶ ἐκπαιδευτικοί, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν βαθμίδα στὴν ὁποία ὑπηρετοῦν, εἶναι ὁ ἐμπλουτισμὸς καὶ ἡ ἀνανέωση τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων. Τὸ πὼς δηλαδὴ θὰ περιλάβουν σ' αὐτὰ τὶς νέες γνώσεις ποὺ συνεχῶς συσσωρεύονται σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς γνώσεως. Καὶ ἂν τὶς περιλάβουν, πὼς θὰ ἐκπαιδεύσουν τελικὰ τὰ νέα παιδιὰ γιὰ νὰ μποροῦν καὶ αὐτὰ στὴ συνέχεια νὰ τὶς μεταδώσουν. Τοὺς ἀπασχολεῖ ἀκόμα καὶ τὸ ποῖα ἀγωγή θὰ χρησιμοποιήσουν ὥστε οἱ ἴδιοι νὰ γίνουν κατάλληλοι φορεῖς τῶν νέων αὐτῶν γνώσεων. Δὲν ἀρκεῖ νὰ μεταδίδουμε ἢ νὰ ἀναμεταδίδουμε κάτι. Μαζὶ μὲ τὴν μετάδοση ἀπαιτεῖται νὰ δοθεῖ καὶ τὸ πλαίσιο ἀναφορᾶς καὶ οἱ ἐρμηνευτικὲς ἀρχὲς μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὁποίων θὰ γίνουν ἀποδεκτὲς οἱ νέες γνώσεις. Καὶ μάλιστα γνώσεις ἰδιαίτερα συνδεδεμένες μὲ ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα, μὲ καταστάσεις συναισθηματικὰ φορτισμένες καὶ οἰκονομικὰ ἐπιβαρυνμένες.

Πὼς νὰ κατατάξεις τὶς βιωματικὲς ἐμπειρίες στὰ πρὸς διδασκαλία γνωστικὰ ἀντικείμενα τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν; **Πὼς νὰ διερευνήσεις** τὶς ἐμπειρίες αὐτὲς καὶ πὼς ἀκόμα νὰ ἐφαρμόσεις τὰ πορίσματα αὐτῶν τῶν ἐρευνῶν; Ὅποσοδήποτε ἔχει ἐπιτελεσθεῖ μεγάλη πρόοδος στὴ μελέτη αὐτῶν τῶν θεμάτων καὶ στὴν ὀργάνωση τῶν σπουδῶν τους. Γιὰ παράδειγμα ἀναφέρουμε θέματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τρίτου κόσμου, τὶς γυναικείες σπουδές, τὸ φανατισμὸ, τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη, τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, τὴ φτώχεια, τὸν κοινωνικὸ ἀποκλεισμὸ κ.ἄ. Ἀσφαλῶς ὁ κατάλογος δὲν ἐξαντλεῖ τὰ ὑπάρχοντα προβλήματα καὶ θέματα.

Σιγὰ - σιγὰ ὅλο καὶ ἀναπτύσσονται μαθήματα, τομεῖς καὶ τμήματα στὰ Πανεπιστήμια ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὰ τὰ ζητήματα, παράλληλα μὲ τὶς Σχολὲς Κοινωνικῆς Ἐργασίας ὅπου ἀνέκαθεν ἐκαλλιεργεῖτο ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἐφαρμογὴ μαζὶ μὲ τὴν προσπάθεια διερευνήσεώς τους. Σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς χώρους ἐπιχειρεῖται συστηματικὰ καὶ ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ἱστορικῶν δεδομένων καὶ τῶν ἐμπειριῶν ποὺ ἔχουν ἀποκτηθεῖ στὸ μεταξὺ ἀπὸ διαφόρους φορεῖς καὶ ἰδρύματα στοὺς τομεῖς αὐτούς. Ἔτσι γίνεται μίᾶ ἀνακύκλωση τῶν γνώσεων ποὺ ἐγκοιτώνονται σὲ προγράμ-

ματα ἐκπαίδευσης καὶ ἐπιμόρφωσης.

Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴ νέα διαδικασία δὲν μποροῦσε νὰ παραμείνει ξένη καὶ ἡ Θεολογικὴ ἐπιστῆμη, ἡ ὁποία ὡς χαρισματικὴ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάντοτε εὐαίσθητη στὸ νὰ συλλαμβάνει τὶς ἀνάγκες κάθε ἐποχῆς καὶ νὰ τὶς φωτίζει κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ τῆς Ἱ. Παραδόσεως. Εἴτε ξεκινώντας ἀπὸ θεωρητικὸς προβληματισμοὺς εἴτε ἀπὸ πρακτικὲς διαπιστώσεις, γεφυρώνοντας πράξη καὶ θεωρία, ἀρθρώνοντας λόγο ἐμπρακτο καὶ στοιχειοθετώντας πράξη ἐλλόγιμη, προτείνει ἀνάλογα μὲ τὶς ἐποχὲς καὶ τὶς περιστάσεις τὸ δέον καὶ τὸ πρέπον γενέσθαι.

Ἐρευνα καὶ ἐκπαιδευτικὴ πρακτικὴ.

Μέσα ἀπὸ ἐμπεριστατωμένη παραδείγματος χάριν θεολογικο-ἱστορικὴ ἔρευνα γιὰ τὸ θεσμὸ τῶν διακονιστῶν στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία προέκυψε μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμο ἡ ἀνάγκη γιὰ ἀνασύσταση καὶ ἀναμόρφωσή του¹. Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε στὴ δεκαετία τοῦ πενήντα τὴν ὑλοποίησιν τῆς καταρτίσεως τῶν νέου τύπου διακονιστῶν εἴτε διὰ τῆς «Προπαρασκευαστικῆς Σχολῆς Διακονιστῶν» εἴτε τῆς «Ἀνωτέρας Σχολῆς Διακονιστῶν - Κοινωνικῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (1957-1963) εἴτε τῆς «Σχολῆς Διακονιστῶν Κοινωνικῆς Προνοίας τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας» (1963-1984)². Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς Σχολῆς ἐδίδετο ἔμφαση στὴ διδασκαλία στοιχείων τῆς ἱστορίας καὶ θεωρίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας, μέχρις ὅτου ἡ ἱστορία καὶ θεωρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας καθιερώθηκε καὶ διδάχτηκε ὡς αὐτοτελὲς μάθημα καὶ στὶς δύο Θεολογικῆς μας Σχολῆς Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθηνῶν κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ ὁμοτίμου τότε Καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου³. Στὴν παρούσα μάλιστα μορφὴ του, ὅπως διδάσκεται καὶ ἐρευνᾶται ἀπὸ τὸν συντάκτη τοῦ παρόντος ἀρθρου, ἐνταγμένο στὸ γνωστικὸ ἀντικείμενο τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας, εἰσάγει τοὺς φοιτητὲς καὶ φοιτήτριες καὶ στοὺς μόλις ἀναφερθέντες προβληματισμοὺς ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴ ἔνταξη διαφόρων ἀτόμων (μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες κ.ἄ.), τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τρίτου κόσμου, τὴ θέση τοῦ τέταρτου κόσμου κ.λπ. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Κοινωνικὴ Διακονία βρῖσκει καὶ τὴ θεωρητικὴ καλλιέργεια ποὺ τῆς

ἀρμόζει δίπλα στις άλλες λειτουργίες της Ἐκκλησίας (*Λατρεία, Μαρτυρία, Κοινωνία*).

Παράλληλα, ὅμως, μὲ αὐτὴ τὴ θεωρητικὴ ἐνασχόληση καὶ διδασκαλία ἐπιδιώκεται σ' ἓνα πρῶτο δευτεροβάθμιο καὶ ἡ πρακτικὴ ἀσκηση σὲ αὐτοὺς τοὺς χώρους κοινωνικῆς διακονίας γιὰ καλύτερη ἐκπαίδευση τῶν φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν «ἐκπαίδευση» ἐντάσσεται καὶ ἡ προσπάθεια εὐαισθητοποίησης τῶν φοιτητῶν σὲ θέματα αὐτοῦ τοῦ τύπου διακονίας τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ ἡ σχεδιαζόμενη φροντίδα γιὰ στρατευμένους φοιτητὲς καὶ ἀποφοίτους, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνεργὸς μέριμνα γιὰ φοιτητὲς τῆς Σχολῆς καὶ πτυχιούχους ποὺ ἀντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα καὶ βρῖσκονται σὲ δύσκολη θέση νὰ ἀνταποκριθοῦν μόνοι τους (ἀρρώστια, οἰκογενειακὲς δυσκολίες, ὑλικὲς δυσχέρειες). Στὴν προσπάθεια αὐτὴ παίρνουν ἀκόμη μέρος μέλη τοῦ Διδακτικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Προσωπικοῦ, Ἐπιστημονικοὶ Βοηθοὶ καὶ Ἐπιστημονικοὶ Συνεργάτες, συνεργάτες τοῦ Παρεκκλησίου τῆς Σχολῆς καὶ μέλη τοῦ Συλλόγου Φοιτητῶν Κοινωνικῆς Θεολογίας. Μακρὰ ἄλλωστε παράδοση τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς πέρα ἀπὸ τὶς «ποιμαντικὲς ἐπισκέψεις» ἐκπαιδευτικὸ ἡμιετήριον καθιέρωσε μὲ τὶς «Ὁμάδες Ἀγάπης» τὴν ἐμπειρικὴ - ἐνεργητικὴ ἀσκηση τῆς βασιλίδος καὶ κορωνίδος τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, τῆς θεμελιώδους στάσεως ζωῆς, τῆς στάσεως ἀγάπης πρὸς τὸν ἐκτὸς τῆς Σχολῆς φοιτητικὸ κόσμ⁴.

Νέες ἀνάγκες καὶ ἡ κάλυψή τους.

Τὰ τελευταῖα χρόνια κατέστη ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη καὶ μᾶς πρὸς τὰ ἔσω μέρη καὶ παρακολούθησης τῶν προβλημάτων τῶν φοιτητῶν καὶ κρίθηκε ἀπαραίτητη ἡ παρουσία μᾶς κοινωνικῆς λειτουργοῦ, ἡ ὁποία συνδυάζουσα τὴν ἐξειδίκευσή της μὲ θεολογικὲς σπουδὲς θὰ μπορούσε νὰ συντονίσει τὸ ὅλον αὐτὸ ἔργο. Κατόπιν αἰτήματος τοῦ Φοιτητικοῦ Συλλόγου τοῦ τότε Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ μὲ ἔγκριση τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαπομπῆς ζήτηθηκε τὸν Μάρτιο τοῦ 1986 ἀπὸ τὶς Πρυτανικὲς ἀρχὲς ἡ ἰδρυση μᾶς ὀργανικῆς θέσεως στὸν συγκεκριμένο αὐτὸν Τομέα ὡς καθ' ἑλὴν ἀρμόδιο. Ἡ ὀργανικὴ αὐτὴ θέση δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ συσταθεῖ. Πλὴν ὅμως ἐνέργειες ποὺ ἔγιναν ἀρμόδιως εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα νὰ ἀποσπασθεῖ γιὰ ἓνα χρόνο, ὑπηρετούσα ἤδη στὸ Δημόσιο κοινωνικὴ λειτουργός, ἡ ὁποία καὶ παρέχει τὶς ὑπηρεσίες της στὴ Θεολογικὴ Σχολή, καὶ μάλιστα ζήτηθηκε ἡ ἀνανέωση τῆς ἀποσπάσεώς της, ποὺ κρίθηκε ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμη, γιὰ ἓνα ἀκόμη χρόν⁵.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο μπόρεσε νὰ πραγματοποιηθεῖ μέρος τοῦ σχεδιασμένου προγράμματος νὰ ὑπάρξει ἓνας μικρὸς πυρήνας γιὰ τὶς ζυμώσεις εὐαισθητοποίησης μεταξὺ τῶν φοιτητῶν καὶ νὰ τεθοῦν οἱ βάσεις

γιὰ ἐρευνητικὲς προσπάθειες στὸν εὐρύτερο χώρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας καὶ συνεργασίες μὲ ἐκκλησιαστικοὺς καὶ κοσμικοὺς φορεῖς κοινωνικῆς εὐποιίας. Μεταξὺ τῶν θεμάτων ποὺ μᾶς ἀπασχόλησαν ἦταν καὶ ὁ λεγόμενος Τέταρτος Κόσμος ἢ τὸ φαινόμενο τοῦ κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Μετὰ ἀπὸ ὁδηγίες ποὺ δόθηκαν στὴν ἀποσπασμένη κοινωνικὴ λειτουργοῦ καὶ πτυχιούχο τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας κυρία Εὐτυχία Γιαννουλάκη εἶχαμε τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα μᾶς διερευνησεῶς της πάνω στὸ θέμα τοῦ *Τέταρτου Κόσμου στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸν κόσμ⁶*. Ὅπως συνηθίζουμε σὲ τέτοιες περιπτώσεις, τὴν παρακαλέσαμε νὰ ἐκθέσει τὰ εὐρήματά της ἐνώπιον τῶν φοιτητῶν μας, οὕτως ὥστε νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ μέτοχοι καὶ κοινωνοὶ τῶν πορισμάτων αὐτῆς τῆς διερευνησεως.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Πανεπιστήμιον δὲν εἶναι κάτι στεγανὸ ἐν σχέσει μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Κοινωνίαν, θεωρήσαμε σκόπιμον νὰ κοινοποιήσουμε στὸ πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας μας μέσω τοῦ «Ἐφημερίου» τὶς διαπιστώσεις στις ὁποῖες κατέληξε μὲ τὸ ἄρθρον ποὺ θὰ δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸ προσεχὲς τεύχος, πιστεύοντας ὅτι ἡ ἐνημέρωση αὐτὴ θὰ γίνῃ ἀφορμὴ γιὰ εὐαισθητοποίηση ὄλων μας στὰ τόσο λεπτὰ αὐτὰ ζητήματα κοινωνικῆς γενικότερα, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικῆς διακονίας εἰδικότερα ζητήματα. Ἡ ἐκπαίδευση διὰ βίου ὄλων τῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητος εἶναι ἀπαραίτητη. Ἡ σύζευξη Πανεπιστημίου καὶ ζωῆς συνιστᾷ βασικὴ μας, ὅπως πάντα, φροντίδα καὶ ἐπιδίωξη.

1. Ἐδῶ ἀναφερόμαστε ἰδιαίτερα στις ἐργασίες τοῦ Καθηγητοῦ Ε. Δ. Θεοδώρου, *Ἡρωῖδες τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης - Αἱ διακονισαὶ διὰ τῶν αἰώνων*, Ἀθήνα 1949, 223 σ. καὶ *Ἡ «Χειροτονία» ἢ «χειροθεσία» τῶν διακονιστῶν*, Ἀθήνα 1954, 98 σ. (δ.δ.).

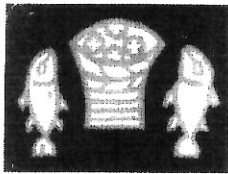
2. Βλ. λήμμα τοῦ ἰδίου «Διακονιστῶν, Σχολή» στὴ Θ.Η.Ε. τ. 4, 1964, σσ. 1155-1156 καὶ *Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 1996*, σ. 287. Μετὰ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Ν. 1404/83, ἡ Σχολή, οἱ σπουδαστῆρες καὶ τὸ προσωπικὸ τῆς ἐντάχθηκαν στὸ Τμήμα Κοινωνικῆς Ἐργασίας τῆς Σχολῆς Ἐπαγγελμάτων Ὑγείας καὶ Προνοίας τοῦ Τ.Ε.Ι. Ἀθηνῶν.

3. Βλ. τὸ ὁμότιπλο σύγγραμμά του, ποὺ διανέμεται στὸ μάθημα, ἐκδοσὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1985, 327 σ. (ἰδιαίτερα τὸν Πρόλογον, σ. 5-6).

4. Ἡ πρωτοβουλία καθ' ὅσον γνωρίζω ἀνάγεται στὸν ὁμότιμον Καθηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀνδρέα Φυτράκη.

5. Πρόκειται γιὰ τὴν Κυρία Εὐτυχία Γιαννουλάκη ποὺ ὑπηρετεῖ στὸ Ὄγκολογικὸ Νοσοκομεῖο Κηφισίας «Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι».

6. Ἀνάλογη διερεύνηση καὶ παρουσίαση μορφῶν ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας στις χώρες τοῦ Τρίτου Κόσμου καὶ διαπομπῆς στις Ἐκκλησίες τῶν ἱεραποστολικῶν χωρῶν, πραγματοποιήθηκε ὁ ἀποσπασμένος στὸν Τομέα ἀπὸ τὴ Μέση Ἐκπαίδευση καθηγητῆς κ. Ἀθανάσιος Παπαθανασίου, διδάκτορας τοῦ Τμήματος. Πρόσφατα μάλιστα περᾶσε καὶ ἀποτόπωσε σὲ εὐχρηστο τεύχος ἀποδεκτικῆς περιεχομένου τοῦ περιοδικοῦ «Σύναξη» (τεύχη 1, 1982 ἕως καὶ τὸ 57, 1996) σχετικῶν μὲ τὰ θέματα *Ἐκκλησιαστικὴ Κοινωνικὴ Διακονία καὶ Ποιμαντικὴ*, Ἀθήνα 1996, 31 σ. Περιλαμβάνει: Εἰσαγωγή, Ἐννοιολογικὸ εὐρετήριο, Ἀποδεκτικῶν δημοσιευμάτων καὶ βιβλιοκρινομένους συγγραφεῖς.

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣΤῆς κ. **ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ**, Κοινωνικῆς Λειτουργοῦ - Θεολόγου**Τέταρτος κόσμος: Ὁ κοινωνικὸς ἀποκλεισμός.**

Ἄν καὶ ἡ ἐποχὴ μας ἔχει χαρακτηριθεῖ ὡς ἐποχὴ τοῦ ἄκρατου εὐδαιμονισμοῦ, τῆς εὐμάρειας καὶ τοῦ πλεονασμοῦ τῶν φυσικῶν καὶ τεχνητῶν ἀγαθῶν, τίς τελευταῖες δεκαετίες παρουσιάζεται μιὰ νέα μορφή φτώχειας. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ μελετᾶται ἀπὸ οἰκονομολόγους καὶ κοινωνικοὺς ἐπιστήμονες με σκοπούς: τὴν εὕρεση λύσης ἀνακουφιστικῆς γιὰ ὅσους εἶναι ἤδη φτωχοὶ καὶ τὸν περιορισμὸ τῆς ἐξάτλωσης τῆς φτώχειας μέσα στὶς κοινωνίες τοῦ ἤδη ἀναπτυγμένου κόσμου στὶς ὁποῖες παρουσιάζεται ἡ νέα τῆς μορφή¹.

Ὅρισμός τῆς φτώχειας.

Στὴν προσπάθεια νὰ καθοριστεῖ κοινὸ λεξιλόγιο μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ θέμα τῆς φτώχειας καὶ ἐπίσης νὰ καθοριστεῖ ἡ Κοινωνικὴ Πολιτικὴ τῶν κρατῶν, διαμορφώθηκαν ἀρκετοὶ ὁρισμοὶ τῆς φτώχειας ἀπὸ τοὺς ὁποῖους θὰ ἀναφέρουμε τοὺς δύο ἐπικρατέστερους καὶ μάλιστα, ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο, εἶναι ὁ πλέον ἀποδεκτός.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα οἱ συζητήσεις τῶν ἐρευνητῶν στρέφονταν γύρω ἀπὸ τὸ πῶς προσδιορίζεται ἡ φτώχεια καὶ ἀπὸ τί. Ὁ πρῶτος ὁρισμὸς δόθηκε ἀπὸ τὸν ἐρευνητὴ Rowntree τὸ 1901 καὶ ὄριζε ἓναν ἄνθρωπο ὡς φτωχὸ «ἂν τὸ σύνολο τῶν ἀποδοχῶν του δὲν τοῦ ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα γιὰ τὴ διατήρηση τῆς φυσικῆς του ἀπλῶς δύναμης». Ὅσο ἀπλὸς κι ἂν φαίνεται ὁ ὁρισμὸς αὐτὸς τῆς «ἀπόλυτης φτώχειας» παρουσιάζει δυσκολίες ὅπως: Τὰ «ἄκρως ἀπαραίτητα», δηλαδὴ τροφίμα, ρουχισμὸς, κατοικία, πῶς μποροῦν νὰ προσδιοριστοῦν ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν ποσότητα ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα ποὺ χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ κάθε εἶδος; Ἐνα παράδειγμα, τῆς δυσκολίας τοῦ ὁρισμοῦ, εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῆς ποσότητας τῶν τροφίμων, γιὰ τὸν ὁποῖο πρότειναν τὸν ἔλεγχο τῶν θερμίδων. Πῶς ὅμως ἐρμηνεύονται χρηματικὰ οἱ θερμίδες καὶ μάλιστα ἀνάλογα μὲ τὸν τιμᾶριθμο ποὺ ἐπικρατεῖ κάθε φορὰ; Ἀνάλογα παραδείγματα μποροῦν νὰ ἀναφερθοῦν καὶ ὡς πρὸς τὸν προσδιορι-

σμὸ τοῦ ρουχισμοῦ καὶ τῆς κατοικίας. Ὡστε, κατὰ τοὺς ἐπιστήμονες, δὲν ὑπάρχει διασφάλιση ἀποφυγῆς αὐθαιρεσιῶν μὲ τὴν χρῆση τοῦ ὁρισμοῦ αὐτοῦ, ἂν καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ μεγάλα κράτη (π.χ. Ἀμερικὴ) γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς Κοινωνικῆς τους Πολιτικῆς².

Πλησιέστερος πρὸς τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ὁρισμὸς τῆς «σχετικῆς φτώχειας» ποὺ διατύπωσε ὁ Townsend τὸ 1979 καὶ ὁ ὁποῖος ἀναφέρει: «ὡς φτώχεια θὰ μπορούσε νὰ ὀριστεῖ ἡ ἀνεπάρκεια πόρων ποὺ ἀποκλείει οὐσιαστικὰ τὸ ἄτομο ἢ τὴν οἰκογένειά ἀπὸ τὸ συνηθισμένο ἐπίπεδο διαβίωσης καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὶς συνήθειες καὶ δραστηριότητες τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία ζεῖ»³. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ ἔχει μακρὰ θεωρητικὴ παράδοση ποὺ φθάνει μέχρι τοὺς διανοητὲς τῆς κλασικῆς σκέψης Adam Smith, Karl Marx καὶ ἄλλους οἱ ὁποῖοι ὑποστήριζαν ὅτι οἱ ἀνάγκες δὲν εἶναι βιολογικὰ δεδομένες ἀλλὰ προσδιορίζονται ἀπὸ κοινωνικοὺς καὶ πολιτισμικοὺς παράγοντες⁴. Ἀπὸ τοὺς δύο προαναφερόμενους ὁρισμοὺς, οἱ μελετητὲς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης (Ε.Ε.) καὶ τῆς Ἑλλάδας ἀποδέχονται τὸν δεύτερο καὶ αὐτὸν χρησιμοποιοῦν στὶς ἀναλύσεις τῶν δεδομένων τῶν ἐρευνητῶν τους⁵.

Ἡ κοινωνικὴ κατάσταση τῶν κρατῶν.

Γιὰ ὅλα τὰ κοινωνικὰ καὶ οικονομικά του δημιουργήματα, ὁ Δυτικὸς κόσμος μπορούσε νὰ καυχίεται ἕως τὴν στιγμή ποὺ τὸ καθένα τους ἢ κατάρρευσε ἢ ἀναγκάστηκε νὰ μεταμορφῶνεται διαρκῶς γιὰ νὰ ἐπιβιώσει: Ἐλεύθερη οἰκονομία, κομμουνισμὸς. Τὰ παιδιὰ τῆς Δύσης τὰ ὁποῖα ἀξιολογήθηκαν ἀπὸ κάποιους ὡς προοδευτικά, στὴν πραγματικότητα παραμένουν σημεῖα ἀντιλεγόμενα μέχρι σήμερα ποὺ ἀμφισβητεῖται συνολικὰ τὸ παρελθόν. Προτείνονται νέοι τρόποι ἐπίλυσης τῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, παρουσιάζεται ὡς θεμιτὸ τὸ δίκαιο τοῦ πολέμου, προβάλλεται ἡ πρόοδος τῆς τεχνολογίας ὡς καθοριστικὸς παράγοντας τῆς ζωῆς τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ὅλες οἱ ἐκφράσεις τοῦ πολιτισμοῦ

—τέχνη και επιστήμη— επηρεάζονται προς αυτή την κατεύθυνση.

Η νέα τάξη πραγμάτων διαμορφώνεται μακριά από τις γνωστές μέχρι σήμερα ανθρώπινες αξίες και αρχές⁶. Απόρροια της όλης αλαζονικής πορείας του ανθρώπου που επιλέγει το εύκολο για τον ίδιο, αλλά όδυνηρο για τον «άλλο άνθρωπο». Αρκείται στην απόκτηση συνεχώς αυξανόμενου υλικού κέρδους. Επιλέγει μονομερώς να ζήσει, ό,τι και μόνο αισθάνεται. Πορεία αυτόνομη μακριά από διαδικασία «σχέσης» με τον «πλησίον». Άνυποψίαστοι για την αξία και την προοπτική του ανθρώπινου προσώπου που κάποιοι, μέσα στην Όρθόδοξη Έκκλησία, προσπαθούν να ζουν.

Τα περισσότερα πλούσια κράτη δεν αντιμετωπίζουν την ανεργία ως αρνητικό φαινόμενο και μόνο. Θεωρείται αναγκαίο κακό για την οικονομική επιβίωση των κρατών. Η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας δεν χαρακτηρίζεται ως θετική ενέργεια για την ισορροπία του κάθε κρατικού μηχανισμού, με συνέπεια ένα μεγάλο ποσοστό του ανθρώπινου δυναμικού να βρίσκεται άναξιοποίητο με επακόλουθα την αύξηση της ανεργίας, της φτώχειας, της στέρησης κοινωνικών παροχών⁷.

Η προοπτική της συγκέντρωσης του πλούτου σε όλο και λιγότερα χέρια και η άκρατη εξάπλωση των ηλεκτρονικών υπολογιστών (Η/Υ) οι οποίοι αντικαθιστούν πλειάδες ανθρώπων σε κάθε υπηρεσία, περιορίζουν και τις ήδη υπάρχουσες θέσεις εργασίας. Χαρακτηριστικό αυτής της κατάστασης είναι η συνταξιοδότηση ή απόλυση εργαζομένων και ταυτόχρονα ή απάλειψη των θέσεων αυτών τόσο στον κρατικό τομέα όσο και στον ιδιωτικό. Η

κρατική οικονομία σ' όλο σχεδόν το Δυτικό κόσμο προτιμά να πληρώνει επιδόματα ανεργίας παρά να δημιουργεί θέσεις εργασίας. Έλπίζουμε η πολιτική αυτή των κρατών να είναι προσωρινή, αισιόδοξώντας ότι θα βρεθεί σύντομα ή καλύτερη και ή συμφέρουσα λύση και για την κρατική οικονομία αλλά και για τους πολίτες⁸.

Τα αποτελέσματα της τροπής αυτής είναι πασιφανή στις σύγχρονες κοινωνίες. Αύξηση των ενδεών και έμπεριστάτων, των ανέργων⁹. Οι κατακτήσεις του Κράτους Πρόνοιας πριν ολοκληρωθούν οδεύουν στον «κοινωνικό αποκλεισμό» κοινωνικών ομάδων, οι οποίες όλο και πολλαπλασιάζονται. Μια πρώτη καταγραφή παρουσιάζει ως «κοινωνικά αποκλεισμένους» τους άνεργους, τους υποψήφιους άνεργους, τους μετανάστες, τους πρόσφυγες, τους παλιννοστούντες αλλά και τους γέροντες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α), τα θύματα των σύγχρονων ασθeneιών όπως του AIDS, τις γυναίκες και τους πολυτέκνους¹⁰. Τελευταία προστέθηκαν και οι μονογονεϊκές οικογένειες ως νέο κοινωνικό φαινόμενο.

Χαρακτηριστικό των τελευταίων χρόνων, το όποιο αυξάνει όσο περνά ο καιρός είναι και αυτό της «νέας φτώχειας». Ός «νέα φτώχεια» ορίζεται από τους μελετητές η άβεβαιότητα της παραμονής στην θέση εργασίας του του κάθε εργαζόμενου¹¹.

(Συνεχίζεται)

* Το σχέδιο της προμετωπίδας προέρχεται από το εξώφυλλο του βιβλίου του Jaap van Klinken, Mutual Helping with Justice and Compassion, Kampen 1989.

1. Στις υποσημειώσεις αναφέρονται το επίθετο του συγγραφέα και οι σελίδες οι σχετικές με το θέμα. Αναλυτικά τα στοιχεία του κάθε έργου βρίσκονται στη βιβλιογραφία που ακολουθεί στο όνομα του συγγραφέα, και θα δημοσιευθούν στο ανάτυπο. COLE 144- GERRY 213 - ASHLEY - COMMISSION, όλες μελέτες με ενδιαφέροντα στοιχεία για τη φτώχεια.

2. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ Α 36-37.

3. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ Α 42.

4. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ Α 42-43.

5. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ Α 50-51.

6. SETH 193.

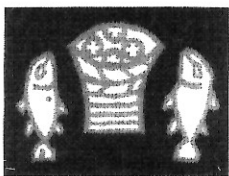
7. Στατιστικοί πίνακες δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα «Η Καθημερινή» στις 2 Μαρτίου 1996 για την ανεργία και στις 7 Μαρτίου 1996 για τη φτώχεια. Τον πρώτο από αυτούς αναδημοσιεύουμε κι εμείς ενδεικτικά.

8. COMMISSION 15 - ΚΟΥΤΣΙΑΡΑ 18 - Αφιέρωμα στο περ. «Έκλογη» για το θέμα της φτώχειας - Για μια προοπτική σχεδιασμού καταπολέμησης του φαινομένου βλ. ΙΑΤΡΙΔΗΣ στην βιβλιογραφία.

9. LE OUART MONDE. Παρουσιάζεται ο τέταρτος κόσμος στο Βέλγιο σε κατηγοριοποιήσεις που εξυπηρετούν και την μελέτη της ελληνικής πραγματικότητας.

10. E.C.B 43-76.

11. ΚΟΥΣΟΥΡΗ 13.

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ*

Της κ. ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ, Κοινωνικής Λειτουργού - Θεολόγου

Πρόσφυγες και μετανάστες.

Μια άλλη παράμετρος της σύγχρονης κατάστασης είναι η διαρκής μετακίνηση πληθυσμών παγκοσμίως και κυρίως από χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, την Ασία και την Αφρική προς τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης και Βόρειας Αμερικής. Χιλιάδες πρόσφυγες συγκεντρώνονται στα αστικά κέντρα της Δύσης. Κάθε ηλικίας άνθρωποι ζητούν εργασία και κατοικία σε κράτη που λόγω της οικονομικής δυσχέρειάς τους δυσκολεύονται να παρέχουν θέσεις εργασίας και ασφάλεια ακόμη και στους πολίτες τους.

Υπογράφονται διεθνείς συμβάσεις, ο Ο.Η.Ε. αναλαμβάνει να διασφαλίσει μερίδα αυτών των σύγχρονων προσφύγων χρησιμοποιώντας κάποιες χώρες «ύποδοχής» για προσωρινή ή μόνιμη παραμονή. Οί μη Κυβερνητικές οργανώσεις ανάπτυξης (Μ.Κ.Ο.Α.) και οί κατά τόπους Έκκλησίες σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις των κρατών «ύποδοχής» αναλαμβάνουν να προσφέρουν λύσεις προς τους πρόσφυγες. Στις δραστηριότητες αυτών των οργανώσεων θα αναφερθούμε πιο κάτω διεξοδικά.

Στο κύμα των προσφύγων από την Ανατολική Ευρώπη, προστίθενται οί διωγμένοι λόγω θρησκευτικών και ιδεολογικών διαφορών, αυτοί που προέρχονται από κράτη που δεν εφαρμόζουν τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς επίσης και αυτοί που ή χώρα τους βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση ή πρόσφατα βρέθηκε σε κατάσταση επαναπροσδιορισμού των συνόρων της. Η Τουρκία, το Πακιστάν, το Ιράν, το Ιράκ, το Κουβέιτ, ή Ρουάντα, ή Σερβία, ή Αλβανία μπορούν να αναφερθούν ένδεικτικά.

Ο τέταρτος κόσμος στην Ελλάδα¹².

Τα κοινωνικά φαινόμενα που ήδη προαναφέρθηκαν δεν είναι ξένα στην ελληνική κοινωνία. Εκτός από αυτά τα όποια χαρακτηρίζουν τον τόπο μας όπως και τις άλλες χώρες, υπάρχουν και κάποιες επιπλέον ιδιαιτερότητες.

Μια από αυτές τις ιδιαιτερότητες είναι ή επιτροπή των Ελλήνων μεταναστών από τις χώρες

της Δύσης και κυρίως την Γερμανία. Έπειτα από 30-40 χρόνια παραμονής, λόγω εργασίας, μακριά από την ελληνική πραγματικότητα, επιστρέφουν συνταξιοδοτημένοι κυρίως, με παιδιά στην εφηβική ηλικία, ή ανάπηροι λόγω των σκληρών συνθηκών εργασίας. Όλα τα μέλη των οικογενειών αυτών παρουσιάζουν, ιδιαίτερα το καθένα, προβλήματα για τα όποια το πλέον αρμόδιο να τα αναλύσει είναι το Γραφείο Παλινοστούντων της Έκκλησίας της Ελλάδος. Δύσκολη ή προσαρμογή τους στις νέες κοινωνικές συνθήκες της Ελλάδας. Το χαρακτηριστικό είναι οί επιστρέφουν πιστεύοντας οί οί συνθήκες είναι σχεδόν όπως τις άφησαν πριν 30 χρόνια. Ανάλογες με τις σκέψεις τους αυτές είναι και οί απαιτήσεις τους. Αν σκεφθεί κανείς πως οί αλλαγές που διαμορφώνονται σε 10 χρόνια το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα αντιστοιχούν σε αλλαγές τόσες, όσες πραγματοποιούνταν στην διάρκεια 100 χρόνων παλιότερα, αντιλαμβάνεται τί άφησαν και τί βρίσκουν.

Μια άλλη αξιόλογη αριθμητικά κατηγορία προσφύγων που δέχεται ή Ελλάδα είναι οί Έλληνες — κυρίως ποντιακής καταγωγής — οί όποιοι με την κατάρρευση των Ανατολικών κρατών επιδίωξαν να βρεθούν στη μητροπολιτική Ελλάδα.

Έλλάδα και Βαλκάνια.

Η Ελλάδα βρισκόμενη στο κατώτερο τμήμα της Βαλκανικής «χοάνης» παρέχει εύκολη σχετικά ύποδοχή και στους πρόσφυγες τους προερχόμενους από τα γειτονικά κράτη των Βαλκανίων. Είναι η θέση της χώρας μας, ως πρὸς τα άλλα κράτη της Βαλκανικής, αντίστοιχη με τη θέση της Αμερικής κατά το διάστημα του μεσοπολέμου. Καταφθάνουν πλήθη άλλων εθνοτήτων πιστεύοντας οί θα βρουν εργασία, κατοικία και λύσεις των διαφόρων προβλημάτων τους. Η δυσκολία για την Ελλάδα εντοπίζεται στην έλλειψη επαρκώς αναπτυγμένης βιομηχανίας, ώστε να απορροφηθούν οί πρόσφυγες - μετανάστες ακόμη και οί ελληνικής καταγωγής.

Η Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών σε συνεργασία με το ελληνικό κράτος προσφέρει λύσεις όχι όμως μόνιμες. Πολλές φορές ή χώρας

* Συνέχεια από τη σελ. 169 του υπ' αρ. 9 τεύχους.

μας από «χώρα προσωρινής υποδοχής» μετατρέπεται σε «μόνιμη» παρανόμως¹³.

Τὰ ἑλληνικὰ ἀστικά κέντρα δίνουν τὴν ἐντύπωση διεθνῶν παζαριῶν. Ἐνας περίπατος μέχρι τὴν Ὀμόνοια εἶναι πιστικός τοῦ φαινομένου. Στὶς διασταυρώσεις τῶν δρόμων, διαφορετικῆς ἐθνικότητας ἄνθρωποι ζητοῦν νὰ πουλήσουν ἀπὸ σαπούνια καὶ χαρτομάνηλα μέχρι καθαρισμὸ στὰ τζάμια τῶν αὐτοκινήτων.

Τὸ Πέραμα καὶ τὸ Λαύριο.

Στὸ Πέραμα τῆς Ἀττικῆς παρατηρεῖται ἡ περισσότερο μὴ εὐνοημένη ζωὴ ὀλόκληρης κοινωνικῆς ομάδας¹⁴. Χαμηλὰ εἰσοδήματα μέχρι ἀνυπαρξία εἰσοδήματος, ἀποκλεισμὸς ἀπὸ κοινωνικὲς παροχὲς σχεδὸν ὅλης τῆς πόλης. Τὸ Τρίτο Πρόγραμμα καταπολέμησης τῆς φτώχειας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης (Ε.Ε.) χρηματοδότησε τὴν μελέτη τοῦ φαινομένου καὶ τὴν πρόταση ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος¹⁵. Ἐπίσης, Φιλανθρωπικοὶ σύλλογοι, οἱ Μ.Κ.Ο.Α. καὶ ἄλλοι φορεῖς, προωθοῦν τὰ προγράμματά τους στὴν περιοχὴ ὥστε νὰ καλυφθοῦν τοῦλάχιστον οἱ ἀπαραίτητες ἀνάγκες τῶν κατοίκων τοῦ Περάματος (στέγη, ὑδρευση, ἀποχέτευση, τροφή, ἐνδυση).

Στὴ ἄλλη ἄκρη τῆς Ἀττικῆς, τὸ Λαύριο, ἔχει σχεδὸν ταντιστεῖ στὴν σκέψη μας μὲ τὸ στρατόπεδο ὑποδοχῆς Τούρκων προσφύγων. Ὁ χώρος αὐτὸς παρέχει τὴν ἀπαιτούμενη ἀσφάλεια στοὺς πρόσφυγες ποὺ δέχεται, μέχρις ὅτου αὐτοὶ ἐνταχθοῦν στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία ἢ βρεθεῖ ἄλλη χώρα στὴν ὁποία ἐπιθυμοῦν νὰ ἐγκατασταθοῦν.

Σύμφωνα μὲ τὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ μάλιστα μὲ τὴ Σύμβαση τῆς Γενεύης τοῦ 1951, παρέχεται στοὺς πρόσφυγες διεθνῆς προστασία ὡς προσωρινὸ ὑποκατάστατο τῆς ἐθνικῆς προστασίας. Δὲν ἐξαναγκάζεται κανεὶς νὰ ἐπιστρέψει χωρὶς τὴν θέλησή του. Προστατεύεται ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ κάλυψη τῶν εἰδικῶν ἀναγκῶν ποὺ ἔχουν ὡς πρόσφυγες¹⁶. Ὑπάρχουν τρεῖς σύλλογοι ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς πρόσφυγες τοῦ Λαυρίου σὲ συνεργασία μὲ τὴν Ὑπατὴ Ἀρμοστεία τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Δύο διαφορετικὲς ομάδες κοινωνικὰ ἀποκλεισμένες, στὸ Πέραμα καὶ στὸ Λαύριο, δίνουν ἐντονα τὴν εἰκόνα τοῦ προβλήματος. Στὸ Πέραμα πολῖτες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μὴ εὐνοημένοι στὴν παροχὴ βοήθειας κρατικῆς καὶ στὸ Λαύριο ἄλλοδαποὶ μὲ παρόμοιες ἀνάγκες χωρὶς ὀριστικὴ κάλυψη αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν. Στους δύο αὐτοὺς χώρους μπορεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ παρατηρήσει ὅλες τὶς κατηγορίες τῶν ὁμάδων τοῦ τέταρτου κόσμου.

Ὁ τέταρτος κόσμος καὶ οἱ κατηγορίες ποὺ περιλαμβάνει.

Στὶς νέες συνθήκες ποὺ διαρκῶς διαμορφώνονται κοινωνικὰ μὲ χαρακτηριστικὰ τὴν φτώχεια, τὴν ἀνεργία, τὴν ἔλλειψη κοινωνικῶν παροχῶν ἐπιχειρήθηκε νὰ δοθεῖ ὡς ὄνομασία προσδιοριστικὴ ὁ «τέταρτος κόσμος». Διακρίνεται μὲ αὐτὴν τὴν ὄνομασία ἀπὸ τὸν «τρίτο κόσμο» τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, παρουσιάζοντας ὡς κοινὰ χαρακτηριστικὰ: στὴν φτώχεια καὶ τὴν ἔλλειψη παροχῶν. Τὸ διαφορετικὸ καὶ πολὺ σημαντικὸ εἶναι πῶς ὅλη αὐτὴ ἡ φτώχεια, ἡ ἔλλειψη βασικῶν στοιχείων ἐπιβίωσης καὶ πρόνοιας τοῦ «τέταρτου κόσμου» παρουσιάζεται μέσα στὰ κοινωνικὰ σπλάγχνα τοῦ «πρώτου κόσμου» τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ ἀναπτυγμένου βιοτικῆς ἐπιπέδου.

Ἐνα ἄλλο ἐπίσης σημαντικὸ χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ἡ σύγχρονη φτώχεια, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ ποὺ δόθηκε ἀπὸ τοὺς μελετητὲς καὶ καταγράφηκε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, ἔχει πολὺς κοινωνικὲς μορφές. Εἶναι γιὰ παράδειγμα ἡ φτώχεια τῶν προσφύτων καὶ μεταναστῶν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἡ φτώχεια τῶν μὴ εὐνοημένων πολιτῶν, ἐργαζομένων καὶ μὴ, τοῦ κάθε κράτους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπολαμβάνουν τῶν κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν παροχῶν. Μὲ αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση μεταξὺ τῶν προτεινόμενων ὀνομασιῶν: «τέταρτος κόσμος», «φτώχεια», «ἀστάθεια», «περιθωριοποίηση» καὶ «κοινωνικὸς ἀποκλεισμὸς» υἱοθέτησε ἐπίσημα τὴν τελευταία στὶς 29 Σεπτεμβρίου τοῦ 1989. Θεωρήθηκε ἡ πλέον εὐρεία γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συμπεριλάβει ὅλες τὶς κατηγορίες τῶν μὴ εὐνοημένων ἀνθρώπων¹⁷. Πολῖτες καὶ μὴ ἐνὸς κράτους μὲ προβλήματα ὑγείας¹⁸, μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες (Α.Μ.Ε.Α), οἱ γυναῖκες καὶ οἱ γέροντες ποὺ συνήθως ἀντιμετωπίζονται ὡς «μειονότητες», οἱ μονογονεϊκὲς οἰκογένειες, τὰ θύματα τοῦ AIDS, οἱ πολύτεκνοι, οἱ ἀποφυλακισμένοι, οἱ ἀνεργοὶ πτυχιούχοι ἐμπίπτουν στὴν κατηγορία τῶν κοινωνικὰ ἀποκλεισμένων¹⁹.

(Συνεχίζεται)

12. Μελέτες σχετικὲς μὲ τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα ἔχουν δημοσιευθεῖ ἀπὸ τοὺς: ΑΜΙΤΣΗ – ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ 209 – ΧΛΩΡΟΥ 28 – ΜΠΟΥΖΑ 84 – ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ- ΜΠΑΛΟΥΡΔΟΥ.

13. ΥΠΑΤΗ 15-96.

14. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ 42.

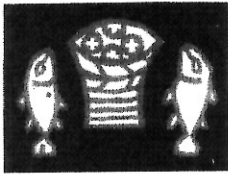
15. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ 15.

16. ΥΠΑΤΗ 15 – τεύχη Φ.Ε.Κ.

17. ΜΑΡΔΑ 91-98.

18. Εἰδικὰ γιὰ θέματα ὑγείας στὸν ἑλληνικὸ καὶ εὐρωπαϊκὸ χώρο ΚΑΛΛΙΓΕΡΗ 24 - ΣΙΣΟΥΡΑ 51-61 ΜΑΡΔΑ 98.

19. Ε.Σ. 43-77 - ΚΡΕΜΑΛΗ 149-153.

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ*

Τῆς κ. ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ, Κοινωνικῆς Λειτουργοῦ - Θεολόγου

Γιὰ μιὰ ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος.

Γιὰ κάθε μία ἀπὸ τὶς ομάδες πὺν ἀναφέρθη-
καν ὑπάρχουν διαφοροετικά προγράμματα τὰ ὁ-
ποῖα χρηματοδοτοῦνται καὶ κατευθύνονται ἀπὸ
τὴν Ε.Ε. Οἱ φορεῖς πὺν τὰ ὑλοποιοῦν εἶναι οἱ
κρατικὲς ὑπηρεσίες, οἱ Μ.Κ.Ο.Α., ἡ Ἐκκλησία,
εἴτε αὐτόνομα ὁ κάθε φορέας εἴτε σὲ συνεργα-
σία μεταξὺ τους. Τὰ περισσότερο γνωστὰ προ-
γράμματα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: Τὸ NOW πὺν ἀπευ-
θύνεται σὲ γυναῖκες γιὰ θέματα ἀπασχόλησης
καὶ κατάρτισης. Ἐπίσης τὸ HORIZON πὺν ἀ-
ποσκοπεῖ στὴ διευκόλυνση μειονεκτούντων ἀτό-
μων πρὸς εὔρεση ἐργασίας καὶ τὸ YOU-
THSTART πὺν προωθεῖ τὴν ἔνταξη στὴν ἀγορὰ
ἐργασίας νέων κάτω τῶν εἴκοσι χρόνων οἱ ὁ-
ποῖοι δὲν διαθέτουν ἐπαρκὴ ἐπαγγελματικὴ κα-
τάρτιση²⁰.

Ὅσον ἀφορᾷ τὶς Μ.Κ.Ο.Α. οἱ δραστηριότη-
τές τους ἔχουν πολλὲς κατευθύνσεις. Ἐκτὸς ἀπὸ
τὰ προγράμματα πὺν κάθε μία ὑλοποιεῖ, ἔχουν
συνεργασία μὲ τὸν κρατικὸ μηχανισμό καὶ ὡς
πὺν εὐέλκτες μποροῦν καὶ προωθοῦν, ἐντὸς τοῦ
κράτους ἀλλὰ καὶ πρὸς τὶς ἐπιτροπὲς τῆς Ε.Ε.,
συμφέροντα προγράμματα ἢ προτάσεις κοινω-
νικῆς πολιτικῆς. Γιὰ τὴ μεταξὺ τους συνεργασία
καὶ συνεννόηση ἐντὸς τῆς Ἑλλάδας ἔχει συστα-
θεῖ ἀπὸ τὸ 1985 Ὁμάδα Ἐκπροσώπων Μὴ Κυ-
βερνητικῶν Ὁργανώσεων γιὰ τὴν Ἀνάπτυξη
(Μ.Κ.Ο.Α) στὴν ὁποῖα παίρνουν μέρος: τὸ Ἴ-
δρυμα Κοινωνικῆς Ἐργασίας, τὸ Κέντρο Γυναι-
κῶν Ὑπαίθρου, τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Ὁδηγῶν, ἢ
Ὁρθόδοξη Ἀκαδημία Κρήτης, τὸ Διορθόδοξο
Κέντρο «Πορευθέντες», τὸ Σῶστε τὰ Παιδιά, ἢ
Χριστιανικὴ Ἐνωση Νεανίδων (Χ.Ε.Ν), ἢ Χρι-
στιανικὴ Ἀδελφότης Νέων (Χ.Α.Ν)²¹, τὸ
ΕΛ.ΙΝ.Α.Σ, τὸ Κ.Ε.Γ.Μ.Ε, ἢ Ε.Ε.Δ.Δ.Α, τὸ Ἴν-
στιτοῦτο Διεθνῶν Ὑποθέσεων καὶ οἱ Γιατροὶ
τοῦ Κόσμου.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης
Ἐκκλησίας ἔχουν δημιουργηθεῖ ἐπιτροπὲς πολὺ

νωρίτερα ἀπὸ τὴν γενικὴ διαπίστωση τοῦ προ-
βλήματος. Τηροῦνται τὰ λόγια τοῦ Κυρίου γιὰ
παροχή περίθαλψης πρὸς ὄλους τοὺς ἐμπερίστα-
τους²². Ἐνδεικτικὰ μνημονεύουμε τὴ Διεύθυνση
Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγῆς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπι-
σκοπῆς Ἀθηνῶν ἢ ὁποῖα ἐπιμεριζεται σὲ γρα-
φεῖα: Προστασίας Γῆρατος, Κατακοίτων, Περι-
θάλψης Ἀσθενῶν, Παροχῆς καὶ Λήψης Αἵ-
ματος καὶ ἄλλα.

Μὲ ἀφορμὴ τὴν πρὸ διετίας ἡμερίδα τῶν
Μ.Κ. Ο.Α. πὺν διοργάνωσε τὸ Κ.Ε.Γ.Μ.Ε. ζητή-
θηκε ἀπὸ τὸν ἀναπλ. καθηγητὴ κ. Ἀλέξανδρο
Μ. Σταυρόπουλο, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωποῦσε τὸ
«Πορευθέντες» νὰ παρουσιάσει τὸ σύγχρονο
ἔργο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Διεξάχθηκε ἔ-
ρευνα, μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ ἴδιου τοῦ καθηγητοῦ
σὲ συνεργασία μὲ τὴν συντάκτρια τοῦ παρόντος
ἄρθρου, στὶς Μητροπόλεις τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώ-
ρου καὶ καταγράφηκαν τὰ προγράμματα τους.
Ἀξίζει νὰ μνημονευθοῦν μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ὡστε
νὰ διαφανεῖ ἢ εὐαισθησία τῆς Ἐκκλησίας σὲ
τοπικὸ ἐπίπεδο πρὸς τὸ κάθε παρουσιαζόμενο
πρόβλημα: Πρόγραμμα ἐπανένταξης παλιννο-
στούντων μὲ ἰδιαίτερη ἀσχολία τὴν συνταξιοδό-
τηση ἀπὸ τὸ γερμανικὸ κράτος τῶν μὴ συντα-
ξιοδοτημένων γυναικῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀνακού-
φιση ψυχιατρικῶν προβλημάτων πὺν παρουσιάζ-
ονται στὶς οἰκογένειες αὐτές. Στὶς μεθοριακὲς
μητροπόλεις καλύφθηκαν ὄλες οἱ ἀνάγκες τῶν
προσφύγων καὶ λαθρομεταναστῶν μὲ ἔξοδα τῶν
τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Εὔρεση ἐργασίας στὴ σχο-
λὴ Ταπητουργίας τῆς Κόνιτσας σὲ δεκατέσσερις
οἰκογένειες μὲ κανονικὸ ἡμερομίσθιο καὶ ἀσφά-
λεια στὸ Ι.Κ.Α. Προσφορὰ ἱατροφαρμακευτικῶν
ἀγαθῶν ἀπὸ τὶς ἐνορίες τῆς Ἀρτας καθὼς καὶ
γραφικὴ ὕλη στὰ σχολεῖα τῆς Βορείου Ἡπει-
ρου, ὡστε νὰ παραμείνουν οἱ Βορειοηπειρωτὲς
στὴν πατρίδα τους. Συμπαράσταση τῆς ἐνορίας
τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Βύρωνα πρὸς λαθρομετα-
νάστες ἀπὸ τὴ Σρι Λάνκα πὺν φιλοξενοῦνταν
στὸ γειτονικὸ στρατόπεδο. Διασφάλιση τῶν ἐγ-
κῶν γυναικῶν πὺν βρίσκονται μεταξὺ τῶν λα-

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 187 τοῦ ὑπ' ἀρ. 10 τεύχους.

θρομεταναστών στο πλοίο «Κωστάκης» στην Κω. Παροχή βοήθειας από πολλές μητροπόλεις προς τους σεισμοπαθείς και άστεγους του Καΐρου, της Αρμενίας, τους έμπολέμους της Σερβίας. Οί αναφορές μας αυτές είναι ελάχιστες μπροστά τὸ σύνολο τῶν προγραμμάτων πού υπάρχουν, πιστεύουμε ὅμως ὅτι εἶναι ἐνδεικτικὲς καὶ μόνο.

Τί Λαύριο, τί Πέραμα, τί Χόγκ-Κόνγκ! Ὁ κόσμος ἔγινε μιὰ γειτονιά. (Ἡ φωτογραφία ἀπὸ τὴν ἔφημ. «Le Monde» 15-16 Ὀκτ. 1995).

Λίγες σκέψεις γιὰ κατακλείδα.

Μὲ μιὰ πρώτη ἐκτίμηση τῶν ὄσων προαναφέρθηκαν, δίνεται ἡ εὐκαιρία γιὰ προβληματισμὸ πάνω στὴ σύγχρονη πραγματικότητα.

Διαπιστώνεται ὅτι ὅλες οἱ προσπάθειες ἐπίλυσης τῆς σύγχρονης φτώχειας εἶναι αὐτονομημένες. Σπάνια παρατηρεῖται διεπιστημονικὴ συνεργασία, διαφορετικῶν κατευθύνσεων. Ἡ αὐτονομία αὐτὴ βασίζεται στὴν ὅλη αὐτονόμηση τοῦ ἀνθρώπου ὡς μέλους τῆς φύσης, ὡς θεῖου δημιουργήματος, ὡς μέλους τῆς κοινωνίας, κατὰ συνέπεια καὶ ὡς ἐπιστήμονος. Ἡ πίστη στὴ μοναδικότητά του καὶ στὴν ὀρθολογιστικὴ καὶ μόνο κυριαρχία του ἐπὶ τοῦ γύρω του κόσμου, κατακερματίζει τὴν ὅποια δραστηριότητά του.

Ἡ κατάληξη στὰ σημερινὰ φαινόμενα ἐκτιμᾶται μᾶλλον ὡς ἐπικίνδυνα ἀρνητικὴ παρὰ ὡς ἐπίτευξη ἀνωτέρου σκοποῦ τοῦ ὄλου ἀνθρώπου.

Ἡ ψευδαίσθηση τῆς μονιμότητας πάνω στὴ γῆ ὀδηγεῖ σὲ ἐγωϊστικὴ, ἀλαζονικὴ χρῆση κατὰ χρῆση τῶν ἀγαθῶν πού παρέχει ἡ φύση, ἡ ἐπιστήμη, ὁ πολιτισμὸς²³. Ἐὰν αὐτὴ ἡ ψευδαίσθηση

ἀντικατασταθεῖ μὲ τὴν πίστη στὴν ἀβεβαιότητα τοῦ αὔριο καὶ στὴν βεβαιότητα τοῦ σήμερα μὲ γνώμονα τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀνάστασης ὄλων, τότε ἡ ὀπτικὴ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ ἀλλάξει.

Ἄντὶ νὰ εἶναι ἰδιοκτήτης, ἀναπτύσσει τὴν ψυχολογία τοῦ «ἐνοικιαστή». Γνωρίζει «ἐξ ἀποκαλύψεως» ὅτι κάθε στιγμή κατὰ τὴν διάρκειά τῆς «ἐνοικίασης» εἶναι ὀλόκληρη ζωὴ στὴν ὅποια θὰ σταθεῖ μπροστὰ κατὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ - Δεύτερη Παρουσία. Εὐαίσθητοποιεῖται πρὸς τὸν «πλησίον» ἐφόσον τὸ τέλος -σκοπὸς- εἶναι κοινὸ ἀνεξαρτήτως τῶν ἐθνικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν κατηγοριοποιήσεων. Οἱ ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς, εἴτε ἐπιστημονικὲς εἴτε πολιτισμικὲς ἀκόμα καὶ πολιτικακές, ἀξιοποιοῦνται μὲ ὑλιστικὸ πνεῦμα καὶ παύουν νὰ εἶναι σημεῖα διαχωρισμοῦ ἀνθρώπων καὶ λαῶν. Οἱ προσπάθειες γιὰ τὴ νίκη τοῦ καλοῦ ἐπὶ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς δυστυχίας γίνονται σὲ συνεργασία τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, τῶν οἰκονομικῶν, τῆς θεολογίας²⁴, τῆς ἐκκλησιολογίας.

Ἵσως αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ πρόκληση καὶ συγχρόνως ἡ πρόσκληση τῶν καιρῶν. Ἡ ἀμφισβήτηση τῶν ἤδη ὑπαρχόντων συνόρων, τὸ ἀνακάτεμα τῶν ἐθνοτήτων καὶ ἡ κατάργηση τῶν ἀμιγῶς ἐθνικῶν κρατῶν, πόλεων, ἡπείρων καλοῦν σὲ ἐπαναπροοδιορισμὸ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἀλήθειας τῆς ζωῆς. Τὸ ὅτι «ὁ κόσμος ἔγινε μιὰ γειτονιά»²⁵ εἶναι τὸ κέντρισμα γιὰ νὰ μεταμορφωθοῦν ἄνθρωποι καὶ λαοὶ σὲ θεῖα ὀμοιογένεια καὶ «σὲ δημιουργικὴ ἐνότητα»²⁶ χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει τὴν ἰσοπέδωση τῶν ἰδιαιτεροτήτων πού ἀνάγονται στὴν ἐλευθερία τοῦ προσώπου ἢ ὅποια δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸν ἄνθρωπο - ὅσο δόθηκε.

Μήπως σήμερα εἶναι ἡ κατάλληλη εὐκαιρία τῆς οὐσιαστικότερης μαρτυρίας τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης ὡς μοναδικῆς λύσης;

(Τέλος)

20. ΟΔΗΓΟΣ 45-47 - THE IMPACT B.

21. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 7-10.

22. Ματθ. 25, 34-46.

23. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ 7-14.

24. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, θεολογικὲς προτάσεις ἐφαρμόσιμες στὸ σύγχρονο κόσμο ἀναφέρονται στὴν βιβλιογραφία: ΦΥΤΡΑΚΗ - ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ - ΡΟΔΙΤΗ - ΓΡΑΤΣΕΑ - ΤΣΑΝΑΝΑ.

25. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 5.

26. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ 16-20.